

Olovo a mokřady. Co vyplývá z nově přijatého nařízení Evropské komise?

Libuše Vlasáková

Otravy volně žijících živočichů patří mezi zásadní problémy celosvětové ochrany přírody. Nejvýznamnější dopady mají v tomto směru zejména pesticidy a jejich rezidua, volně pokládané otrávené návnady, ale i zbytky léčiv včetně veterinárních. Četné vědecké studie, které byly na toto téma zpracované, dokazují, že jedním z významných rizik otrav pro volně žijící živočichy je i olovo přijímané s potravou zejména vodními ptáky

v podobě olovených broků, případně olovených zátěží používaných v rybářství. Uvedenou problematiku se již dlouhodobě snaží řešit řada mezinárodních úmluv a dohod, u nichž je Česká republika signatářským státem. A tématem se před několika lety začala vážně zabývat také Evropská komise (EK), která k němu na začátku letošního roku přijala nové Nařízení v rámci legislativy v oblasti používání chemických látek.

Nové nařízení EK řeší otravy vodních ptáků olovem

Dne 25. ledna 2021 bylo přijato nařízení Evropské komise č. 2021/57, kterým se mění příloha XVII nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1907/2006 o registraci, hodnocení, povolování a omezování chemických látek (REACH), pokud jde o olovo v brocích v mokřadech nebo v jejich okolí. Celé znění nařízení v původní anglické i v české verzi je možné najít v Úředním věstníku Evropské unie (viz odkaz na web v seznamu literatury).

Proč se olovo v brocích a konkrétně v mokřadech stalo tématem nového nařízení EK? Vysvětlení najdeme přímo v textu nařízení, které má rozsah 35 vstupních a odůvodňujících odstavců a dva formální články. V odstavci 5 se uvádí, že „... Agentura (míněno Evropská agentura pro chemické látky – ECHA) dospěla k závěru, že používání olova v brocích v mokřadech vede k riziku pro vodní ptáky, kteří pozou vystřílené olovené broky, a má toxikologické účinky, včetně úhynu“ (a podobně je formulován i odst. 10).

Další část vysvětlení nalezneme v odstavci 6, který kromě dopadů na vodní ptáky zmiňuje i rizika olovených broků pro člověka: „Na otravu olovem v Unii každoročně uhynie odhadem řádově jeden milion vodních ptáků. Používání olova v brocích vede také k riziku pro druhy, které se živí ptáky kontaminovanými broky, a ri-

ziku pro člověka následkem požití vodních ptáků odstřelených olovenými broky, ačkoli posledně jmenované riziko posuzovala agentura pouze kvalitativně. Expozice člověka olovu je spojena s účinky na vývoj nervové soustavy, poruchou funkce ledvin a plodnosti, hypertenzí, nepříznivými výsledky těhotenství a úmrtím.“

Odstavec 10 se zabývá účinky olova rovněž na lidské zdraví: „... Pokud jde o lidské zdraví, dospěl výbor RAC (jedná se o výbor pro posuzování rizik) k závěru, že olovo je vysoce toxické a že nebyla stanovena žádná prahová hodnota ani pro účinky na vývoj nervové soustavy u dětí, ani pro krevní tlak, ani pro účinky na ledviny u dospělých, takže jakákoli expozice olovu představuje riziko...“

Pokud tedy shrneme obsah výše uvedených odstavců nařízení, je jasné, že olovo se dostalo do zorného pole zájmu Evropské unie a Evropské agentury pro chemické látky zejména z důvodu své toxicity pro vodní ptactvo. Zdrojem olova v mokřadech jsou především vystřílené olovené broky, jejichž nebezpečí spočívá v riziku jejich požití vodními ptáky. Vlivem kyselelého prostředí v jejich žaludku se poté projeví toxické účinky olova. Dalším rizikem je olovo pro druhy, které se živí kořisti, kontaminovanou olovenými broky (predátoři či ptáci konzumující mřšiny), a v neposlední řadě je zde riziko i pro zdraví člověka. Tyto skutečnosti byly prokázány četnými odbornými studii.

Dvě alternativy, jak plnit schválená opatření

Nařízení vstoupilo v platnost 20. dnem po vyhlášení v Úředním věstníku Evropské unie (tj. 15. února 2021) a od tohoto dne stanovuje období dvou, příp. tří let pro zahájení uplatňování zákazu vystřelování olovených broků v mokřadech a ve vzdálenosti do 100 m kolem nich. Nařízení přitom nabízí členským státům EU dvě alternativy, jak schválená opatření plnit.

V členských státech, které zvolí první alternativu, začne po dvouletém přechodném období platit zákaz vystřelování olovených broků v mokřadech a do 100 m kolem nich. V členských státech, které zvolí druhou alternativu, může být uplatňován plošný zákaz vystřelování olovených broků na celém jejich území, tzn. jak v mokřadních, tak i suchozemských stanovištích. Nařízení v tomto případě stanovuje pro zavedení opatření k uplatňování zákazu období tří let. Tento postup mohou zvolit státy, kde mokřady tvoří přes 20 % území a aplikace zákazu pouze ve vztahu k mokřadům a jejich okolí by se tak stávala příliš složitou.

Pojem „mokřad“ charakterizuje nařízení na základě definice použité v Úmluvě o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva, tedy tzv. Ramsarské úmluvě, jako „území bažin, slatin, rašeliníšť i území pokrytá vodou, přirozeně i uměle vytvořená, trvalá či dočasná, s vodou stojatou či

tekoucí, sladkou, brakickou či slanou, včetně území s mořskou vodou, jejíž hloubka při odlivu nepřesahuje šest metrů“.

Druhou alternativu, tj. celoplošný zákaz olovených broků, mohou dle nařízení aplikovat členské státy EU, na jejichž území je vysoké zastoupení mokřadů, a plošný přístup tak bude přehlednější pro lovce i jednodušší a efektivnější z hlediska kontroly. Nařízení současně nevyklučuje, aby i jiné státy zachovaly přísnější úpravu, která byla platná před přijetím nařízení – mezi členskými zeměmi EU jsou totiž země (např. Dánsko či Nizozemí), kde plošný zákaz používání olovených broků platí již desítky let. Ze zkušeností těchto zemí je zřejmé, že přechod na bezolovnaté střelivo vyžaduje určitá přizpůsobení a hledání nových řešení, ale jak je uvedeno i v nařízení, alternativy olovnatých broků prokazatelně existují, např. v podobě oceťových broků a je tak možné snížit zátěž životního prostředí, resp. ohrožení citlivých skupin druhů živočichů a lidského zdraví.

Olovo a omezení jeho vlivu na vodní ptáky a jejich biotopy je dlouhodobou prioritou i na mezinárodní úrovni

Pro úplnost je třeba zmínit, že olovo v brocích, resp. jejich používání na mokřadech a dopad zejména na vodní ptáky, je v popředí zájmu nejen v EU, ale i na širší, mezinárodní úrovni a již dlouhou dobu je mu věnována pozornost v rámci mezinárodních úmluv v oblasti ochrany přírody. Vlajkovou lodí, která se prodírá neklidnými vodami diskusí na toto téma, je Dohoda o ochraně africko-euroasijských stěhovavých vodních ptáků (AEWA), v rámci které bylo na téma olovených broků v mokřadech přijato na zasedáních smluvních stran několik rezolucí. Podle schváleného akčního plánu jsou všechny smluvní strany, mezi které patří mj. EU a 23 jejích členských států, povinny usilovat o postupné zastavení používání olovených broků pro lov v mokřadech, a to co nejdříve v souladu s dobrovolnými a zveřejněnými harmonogramy. Plněním nařízení EK budou tedy členské státy EU, které jsou smluvními stranami Dohody AEWA, současně plnit své povinnosti jako smluvní strany Dohody. Problematice se ale dlouhodobě věnuje i Bonnská úmluva, Ramsarská úmluva, Memorandum na ochranu dravců a sov Afriky a Eurasie a v neposlední řadě i Bernská úmluva. Signatářem všech uvedených úmluv, dohod a memorand je rovněž Česká republika.

Ilustrační foto. Archiv AOPK ČR

Současná situace v České republice

V ČR usměrňuje používání olovených broků zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů. Zákon o myslivosti již při svém přijetí v r. 2001 obsahoval zákaz (v § 45 odst. 1 písm. w) používat olovené brokové náboje při lovu všech vodních ptáků, přičemž pro uplatňování tohoto zákazu bylo stanoveno přechodné období do konce r. 2010 (zamýšlené jako období pro adaptaci z hlediska používání alternativ k oloveným brokům apod.). Následně bylo znění zákazu (novelou přijatou zákonem č. 170/2013 Sb.) upraveno tak, že se týká pouze lovu vodních ptáků na mokřadech. Každopádně již od 31. prosince 2010 platí v ČR zákaz používat olovené brokové náboje k lovu vodního ptactva na mokřadech. Dosud však panovaly nejasnosti ohledně výkladu pojmu mokřad, který není v naší legislativě nijak ukotven. Ministerstvo zemědělství, jako gestor zákona o myslivosti, pojem „mokřad“ prozatím vztahovalo pouze k mokřadům mezinárodního významu vymezených v ČR na základě Ramsarské úmluvy. Je zřejmé, že s ohledem na definici obsaženou v nařízení bude nutné tento přístup změnit.

ČR má přitom výraznou výhodu, protože zde existuje již dlouhá tradice mapování mokřadů a k dispozici jsou kvalitní aktuální odborné podklady. Naše nejvýznamnější mokřady byly z podnětu Českého ramsarského výboru zmapovány již v období 1972–92 (Hudec *et al.* 1995) a toto mapování bylo následně aktualizováno v letech 1995–99 (Chytil *et al.* 1999), kdy

byly kromě mokřadů mezinárodního významu zmapovány a popsány také mokřady nadregionálního, regionálního a lokálního významu. Na tomto základě zpracovala Agentura ochrany přírody a krajiny ČR v roce 2016 elektronickou databázi mokřadů ČR v rámci projektu MŽP „Ochrana, výzkum a udržitelné využívání mokřadů ČR“, financovaného z fondů EHP a Norska. Databáze mokřadů je živá, tj. je stále doplňovaná o nové údaje ke stávajícím mokřadům, ale i o nové mokřady. Databáze je volně přístupná na webových stránkách AOPK ČR (<http://mokrady.ochranaprirody.cz>). Velmi důležitým a komplexním zdrojem dat o přítomnosti mokřadů v ČR je také Aktualizovaná vrstva mapování biotopů, zajišťovaná rovněž ze strany AOPK ČR (<http://webgis.nature.cz/mapomat>).

Použitá literatura

Hudec *et al.* 1995: *Mokřady České republiky: přehled vodních a mokřadních biotopů České republiky*. Třeboň: Český ramsarský výbor.

Chytil, J.; Hakrová, P.; Hudec, K. (eds.) *et al.* (1999). *Mokřady České republiky: Přehled vodních a mokřadních lokalit České republiky*. Mikulov: Český ramsarský výbor. 327 s.

Úřední věstník C 57/2021 - EUR-Lex - Evropa EU, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TX/T/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2021.024.01.0019.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2021%3A024%3ATOC